

- вплив на процес розвитку співацького дихання необхідно здійснювати через зосередження уваги студентів на роботі дихального апарату, розвиток умінь аналізу роботи дихальних груп м'язів, координування дихальних рухів, контролю підкладкового тиску повітряного стовпа.

Список використаних джерел

1. Антонюк В.Г. Постановка голосу : навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів / Валентина Геніївна Антонюк. – К. : Українська ідея, 2000. – 68 с.
2. Дмитриев Л. Основы вокальной методики : учеб. пособ. для муз. вузов / Леонид Борисович Дмитриев. – М. : Музыка, 1968. – 675 с.
3. Доронюк В.Д. Основы вокально-педагогичної творчості вчителя музики: навч. посіб. для викладачів і студентів вищих навч. закладів і вчителів музики шкіл різного типу / В.Д.Доронюк, М.Ю.Сливоцький. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – 306 с.
4. Как научиться петь. – М. : Благо, 2002. – 128 с.
5. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / Анджелина Георгиевна Менабени. – М. : Просвещение, 1987. – 93 с.
6. Пекерская Е.М. Вокальный букварь / Е.М. Пекерская. – М. : Музыка, 1996. – 94 с.
7. Юссон Р. Певческий голос: Исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса / Рауль Юссон. – М. : Музыка, 1974. – 262 с.

The questions of vocal preparation of students of musical pedagogical specialities of higher educational establishments are examined in the article; the problem of forming of skills of breathing of singer opens up for the future teachers of musicians.

Key words: *vocal pedagogics, development of voice of singer, breathing of singer, types of breathing of singer, support of sound of singer, future music master.*

УДК 378.015.31:78

Сопіна Я. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена питанням формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Розкрито сутність естетичної культури особистості, дано визначення поняттю «формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва», розглянуто психолого-педагогічні умови розвитку естетичної культури студентів-музикантів в процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: *естетична культура, формування, вчитель музичного мистецтва, психолого-педагогічні умови.*

В умовах національно-культурного відродження України пріоритетними напрямками освіти стають розвиток і вдосконалення духовно-естетичної культури кожної особистості, надання умов для її художньо-творчого самовираження, самовдосконалення. Практична реалізація цих завдань залежить, перш за все, від учителя, здатного вільно орієнтуватися в культурних, художніх, духовно-естетичних цінностях, розуміти особливості розвитку естетичної культури, володіти науковою естетичною інформацією, використовувати особистий

художньо-естетичний досвід у навчально-виховному процесі. У зв'язку з цим актуалізується потреба в підготовці кваліфікованих кадрів з високим рівнем естетичної культури.

У Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній програмі «Вчитель» та інших нормативних документах відображені основні вимоги до підготовки педагогічних кадрів, професійного рівня сучасного вчителя, який повинен бути творчою, естетично розвинутою особистістю, педагогом-вихователем, духовним наставником молоді. Реалізація вказаних у офіційних документах завдань потребує вирішення низки проблем, однією з яких є переорієнтація вузівського педагогічного процесу на збагачення духовного світу майбутнього вчителя, педагогічне забезпечення умов для естетичного самовираження і самореалізації, професійно-естетичного самовиховання педагога.

Ця проблема ще більш загострюється, коли мова йде про професійну підготовку вчителя музичного мистецтва, сутністю педагогічної діяльності якого є залучення учнів до культурних, художньо-естетичних цінностей, формування художньо-естетичного світогляду, творчого художньо-образного мислення, естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, що, в свою чергу, обумовлює високі вимоги до особистості педагога, його соціокультурних, естетичних якостей. Але сучасний стан сформованості естетичної культури вчителів музичного мистецтва характеризується наявністю певних суперечностей, пов'язаних з відсутністю необхідних психолого-педагогічних умов її формування у вузівському педагогічному процесі.

Розв'язання цього складного питання залежить від пошуку та обґрунтування нових концептуальних підходів до організації професійної підготовки педагогів-музикантів, визначення ефективних форм та методів формування естетичної культури студентів.

Аналіз літературних джерел свідчить про значний інтерес дослідників, педагогів до проблем загальної культури особистості, естетичного виховання, організації педагогічного процесу, духовно-естетичного розвитку майбутніх педагогів, професійної підготовки фахівців.

У роботах науковців розглядаються філософські і соціологічні аспекти теорії культури (С. Анісімов, А. Арнольд, Е. Баллер, В. Блюмкін, П. Гаврилюк, В. Давидович, М. Каган, В. Кудін, Л. Левчук, В. Межуєв, А. Пірадов, Н. Розов, У. Суна та ін.); питання сутності естетичної культури (В. Бутенко, М. Верб, Н. Крилова, О. Лармін, Г. Петрова, Л. Печко та ін.); психолого-педагогічні теорії розвитку особистості (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов, П. Якобсон та ін.); теоретико-методологічні та культурологічні аспекти філософії формування нового покоління фахівців (В. Андрющенко, І Зязюн, В. Кремень, В. Лутай); педагогічні концепції естетичного виховання (Г. Апраксина, Д. Джола, В. Вілюнас, М. Киященко, М. Лейзеров, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.); педагогічні підходи до гуманізації та гуманітаризації освіти (Ш. Аманашвілі, Г. Балл, І. Бех, В. Білоусова, С. Гончаренко, В. Дряпіка, М. Євтух, І. Зязюн, І. Карпенко, С. Мельничук, Л. Нечепоренко, А. Сущенко та ін.); естетичний аспект професійної діяльності вчителя (Д. Джола, В. Кан-Калік, Н. Крилова, Н. Нікандрова, О. Сисоєва та ін.); положення про цілісний підхід до організації педагогічного процесу (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, В. Лозова, Ю. Мальований, І. Підласий, Т. Сущенко та ін.); шляхи формування духовно-естетичної культури майбутніх учителів засобами мистецтва, комплексу мистецтв (Р. Дзвінка, Ж. Борбадоева, Л. Коваль, Н. Мартинович, Л. Побережна, Г. Шевченко та ін.); підходи до організації естетичного самовиховання студентів (М. Абдугулов, С. Єлканов, Д. Фельдгон та ін.); проблеми розвитку естетичних якостей студентів у контексті формування їх педагогічної культури (Л. Коваль, Л. Нечепоренко, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Скорик, Ю. Юцевич та ін.). На думку сучасних дослідників, майбутній педагог, як цілісна особистість, повинен володіти естетичною культурою і розвивати її в процесі професійної підготовки.

Спираючись на значний досвід науковців, педагогів-новаторів, ми розглядаємо проблему естетичного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва з точки зору необхідності внутрішнього узгодження мети, завдань, форм і методів педагогічного процесу в вузі, систе-

мотівним фактором якого на факультетах та відділеннях музично-педагогічного спрямування виступає формування естетичної культури студентів.

Мета статті – розкрити сутність естетичної культури особистості, дати визначення поняттю «формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва», розглянути психолого-педагогічні умови розвитку естетичної культури студентів-музикантів в процесі їх професійної підготовки.

У нашому дослідженні особливого значення надавалося визначенню поняття естетичної культури особистості, бо саме воно є ключовим, необхідним для правильного розуміння всіх складових вузівського педагогічного процесу, психолого-педагогічних умов, що впливають на її формування.

На основі вивчення наукової літератури встановлено, що вихідним положенням цього складного особистісного утворення, яке виступає важливою рисою педагогічного професіоналізму, є взаємообумовленість інтелектуального, емоційного й діяльного компонентів. Естетична культура включає в себе способи і результати діяльності людини і розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини, а саме людина є її носієм і ретранслятором. Прихильники цього підходу (М. Каган, О. Лармін та ін.) визначають естетичну культуру як єдність естетичних знань, переконань, переживань, почуттів, навичок і норм діяльності й поведінки [3; 5]. Л. Печко і Н. Крилова вважають, що естетична культура виступає як фактор активізації творчого потенціалу особистості [4, с. 19]. Властивістю естетичної культури, на думку Н. Вітківської, А. Щербо, Д. Джоли, Г. Петрової, є перетворення дійсності за законами краси в процесі естетичної діяльності [2; 6]; М. Верб підкреслює її інтегрально-особистісне утворення, яке дозволяє творити прекрасне в діяльності і в людських стосунках [1, с. 11].

Отже, естетична культура є інтегрованою особистісною якістю, яка виражається у здатності індивіда естетично сприймати дійсність і мистецтво, давати їм естетичну оцінку, а також брати активну участь у перетворенні оточуючого світу, втілювати його в створених цінностях.

Виходячи з цього визначення в структуру естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва з урахуванням його професійної діяльності ми включаємо такі компоненти, як естетичні знання (знання про загальноестетичні закономірності і категорії, загальну й естетичну культуру особистості, особливості естетичного розвитку людини; знання в галузі художньої культури); естетична свідомість (здатність естетично сприймати і оцінювати дійсність та мистецтво, орієнтуватися в естетичних цінностях, сформованість естетичних ціннісних орієнтацій: естетичних поглядів, смаків, інтересів, потреб, ідеалів); естетична діяльність (естетичні мотиви вибору видів естетичної діяльності: усвідомленість, прагнення до естетичного вдосконалення, самовдосконалення і самореалізації, сформованість досвіду активної естетичної діяльності в мистецтві, праці, поведінці, людських взаємовідносинах); професійно-педагогічна підготовленість до естетико-виховної діяльності в школі (сформованість знань, умінь та навичок естетичного виховання учнів).

У нашому дослідженні формування естетичної культури студентів-музикантів розглядається як цілеспрямований і послідовний розвиток, вдосконалення всіх її компонентів в органічній єдності. Виходячи з цього, процес формування майбутніх учителів музичного мистецтва визначаємо як комплекс взаємопов'язаних між собою компонентів, форм і методів виховання та навчання, які забезпечують цілеспрямований, послідовний, неперервний естетичний вплив на суб'єктів педагогічного процесу з метою розвитку в них естетичних знань, емоційно-чуттєвої сфери, естетичних позицій, естетичних здібностей, активності в естетичній діяльності, готовності до естетико-виховної роботи в школі. Цей процес залежить від певних психолого-педагогічних умов, особливого спрямування вузівського педагогічного процесу, оптимального його функціонування.

Діагностичне дослідження показало, що динамічність формування естетичної культури студентів-музикантів знижується внаслідок виявлених протиріч між завданнями естетичного виховання і відсутністю механізму побудови навчально-виховного процесу, що сприяє їх вирішенню; між потребою у вихованні творчої, естетично розвиненої особистості майбутнього вчителя і недостатнім рівнем готовності викладачів до здійснення цього процесу. Ці протиріччя обумовили необхідність визначення найбільш важливих психолого-педагогічних умов оптимізації процесу формування естетичної культури студентів факультетів та відділень музично-педагогічного спрямування. До них ми віднесли:

1. Цілеспрямована внутрівузівська підготовка викладачів до формування естетичної культури студентів.

Підвищення рівня готовності викладачів до естетико-виховної діяльності відбувалося за такими напрямками, як: інформаційне забезпечення підготовки педагогів; організація практичної підготовки викладачів до виконання естетико-виховних функцій; використання емоційно-стимулюючих форм і методів роботи з педагогами; забезпечення індивідуально-диференційованого підходу до підготовки викладачів; стимулювання творчої активності викладачів у процесі накопичення ними досвіду естетичного виховання і самовдосконалення; залучення педагогів до науково-дослідної діяльності, спрямованої на пошуки та впровадження нових технологій формування естетичної культури студентів.

Реалізація вказаних напрямів здійснювалася у процесі проведення спеціально організованого постійно діючого теоретичного семінару, цільових професійних співбесід та консультацій, шляхом організації проблемно-пошукових груп, дискусій, зустрічей з обміну досвідом.

2. Дотримання принципу цілісності у формування естетичної культури студентів.

Основою експериментального дослідження виявилось концептуальне положення про те, що формування естетичної культури студентів виступає системотвірним фактором у цілісній структурі вузівського педагогічного процесу. Успіху сприяло забезпечення естетичної спрямованості змісту, форм і методів навчального процесу, позааудиторної роботи зі студентами.

Високий рівень якості теоретичної підготовки майбутніх учителів музики визначався нами з позицій естетизації навчального процесу, спрямованості теоретичних знань на підвищення естетичної культури особистості, оволодіння особливостями естетичного розвитку і саморозвитку, професійного самовиховання.

У цьому зв'язку нами був розроблений та апробований спецкурс «Виховання і самовиховання естетичної культури особистості», орієнтований на розширення та поглиблення системи естетичних знань студентів, розвиток їх естетичної свідомості, естетичних здібностей, навчання методам естетичного самовиховання, формування естетичних уявлень про майбутню професію вчителя музичного мистецтва. Підвищенню рівня естетичних знань студентів сприяли використані в ході проведення спецкурсу емоційно-стимулюючі форми і методи роботи, які забезпечували формування у майбутніх учителів особистісного підходу до отриманих знань, давали можливість динамізувати власну пізнавальну діяльність.

Естетична спрямованість позааудиторної роботи полягала в реалізації особистісно-орієнтованого і індивідуально-диференційованого підходів, які сприяють активізації художньо-естетичної діяльності студентів, формуванню стійкої потреби в ній, різнобічному й активно-творчому самовиявленню майбутніх учителів. У нашому дослідженні провідною формою позааудиторної роботи, яка будувалася на даних підходах, стала активна підготовка кожного студента до участі в культурно-просвітницьких та мистецьких заходах.

Розвиток готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до естетико-виховної роботи в школі, відбувався в комплексі аудиторних і позааудиторних форм роботи: факультативних занять, науково-дослідної діяльності, зустрічей з педагогами шкіл міста, диспутів, дискусій, додаткового вивчення методичної, мистецтвознавчої літератури, захисту індивідуальних програм, планів, концепцій естетичного виховання, педагогічної практики.

3. Створення сприятливого психологічного клімату та духовно-естетичної атмосфери в студентському колективі.

Важливими завданнями, які вирішувалися відповідно до визначеної умови, стали гуманізація відносин між викладачами і студентами, залучення студентів до сучасних форм духовно-естетичного спілкування. Методика дослідження будувалась таким чином, щоб забезпечити вплив на свідомість викладачів і студентів, з одного боку, а з другого – викликати бажання змінити на краще своє ставлення до створення в колективі естетичного середовища та збагачення естетичної культури. Зосереджувалася увага викладачів і студентів на тому, що рівень естетичної вихованості визначається якістю духовно-естетичного спілкування.

Поставлені завдання вирішувалися шляхом організації кураторської діяльності, побудованої на паритеті та врахуванні інтересів і запитів студента, його особистісних і творчих можливостей, наданні оптимальних умов для активного естетичного самовиявлення. Такими умовами визначені: побудова взаємовідносин куратора і студентів за принципом діалогової взаємодії, активна творчо-естетична співпраця, організація взаємозбагачуючого дозвілля студентів.

4. Професійні вправи студентів з метою оволодіння естетичною культурою.

Спираючись на положення про активізацію технології формування естетичної культури особистості, ми розробили цілеспрямовану систему технологічних прийомів і засобів естетичного розвитку майбутніх учителів, куди увійшли навчально-творчі завдання, творчі твори, різні модифікації ігор (рольові, ділові, творчі), тренінги, диспути, дискусії. Інтерактивні форми і методи роботи були використані з метою активізації взаємодії емоційно-чуттєвої та інтелектуальної сфер особистості студента.

5. Цілеспрямоване керівництво естетичним самовихованням студентів.

Експериментальна робота будувалася на таких засадах, як зацікавленість та заохочення викладачів і студентів до самостійного самовиховання і самовдосконалення, духовного самозбагачення, розширення досвіду естетичного самовиявлення та спілкування. У цьому зв'язку була розроблена система педагогічного керівництва естетичним самовиховання майбутніх учителів, до завдань якої входило: стимулювання естетичного самовиховання студентів, їх інформаційне забезпечення основами теорії естетичного самовдосконалення, формування практичних умінь та навичок організації цього процесу. До вирішення визначених завдань залучалися куратори академічних груп, управлінські структури.

6. Корекція управлінської діяльності деканатів, спрямована на вдосконалення естетичного виховання студентів.

Орієнтованість педагогічного процесу на формування естетичної культури студентів передбачала висування перед керівництвом факультетів та відділень музично-педагогічного профілю завдань щодо актуалізації естетико-виховної діяльності професорсько-викладацького складу, кожного педагога окремо, активізації естетичної підготовки студентів. Розроблена нами програма діяльності адміністрації по підвищенню якості процесу естетичного виховання студентів передбачала корекцію контролю за естетико-виховною діяльністю педагогів, активізацію методичної підготовки викладачів до здійснення цієї діяльності, систематизацію цілеспрямованої роботи зі студентами, оновлення стратегії планування навчально-виховного процесу.

Проведене дослідження та аналіз його результатів дозволили зробити висновок, що ефективність формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечується естетичною спрямованістю усіх ланок педагогічного процесу, якими є навчальний процес, позааудиторна робота, діяльність управлінських органів. Пріоритет професійно-естетичної культури на факультетах та відділеннях музично-педагогічного спрямування гарантує високу ефективність педагогічного процесу, оптимізує освітні ресурси і зусилля викладачів і студентів, їх професійний розвиток і саморозвиток, збагачує духовну мотивацію досягнень і успіхів, емоційну співзвучність і «проживання» освітніх ситуацій і подій.

Список використаних джерел

1. Верб М.А. Педагогические основы формирования эстетической культуры старших школьников: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / М.А. Верб. – Л. : ЛГПИ, 1976. – 82 с.
2. Витковская Н.С., Щербо А.Б., Джола Д.Н. Формирование эстетической культуры младших школьников: опыта работы / Н.С. Витковская, А.Б. Щербо, Д.Н. Джола. – К. : Рад.школа, 1985. – 134 с.
3. Каган М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
4. Крылова Н.Б., Печко Л.П. Формирование эстетической культуры личности: школа, трудовой коллектив, вуз / Н.Б. Крылова, Л.П. Печко. – М. : Знания, 1986. – 64 с.
5. Лармин О.В. Эстетический идеал и современность / О.В. Лармин. – М. : Изд-во МГУ, 1964. – 155 с.
6. Эстетическое воспитание в школе / ред. М.Р. Семенова. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1991 – 184 с.

The article is devoted to the formation of aesthetic culture of the future teachers of music. The paper dwells on essentiality of aesthetic cultural of identity, the theoretical-pedagogic basics of formation of esthetic culture of future teachers of music, psychological and pedagogical conditions are defined to improve the process.

Key word: *the esthetic culture, the formation, the teacher of music, the psycho-pedagogical conditions.*

УДК 378.147: 8.01

Тихомирова Н. Ф.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ВИВЧЕННЯ
СТИЛЬОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ
НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ**

У роботі систематизовано теоретичний аналіз як метод вивчення стильових особливостей музичних творів на практичних заняттях творчих вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Розглядається значення зазначеного методу як основи, що сприяє правильному прочитанню нотного тексту, створенню індивідуальної інтерпретації твору, адекватної авторському задуму. Особливу увагу приділено розвитку слухового досвіду виконавця та його музично-образного мислення.

Ключові слова: *музичний твір, теоретичний аналіз, особливості стилю, інтерпретація, розвиток.*

Проаналізувавши навчальні плани творчих вищих навчальних закладів, які готують професійних музикантів, можна помітити, що спеціальні дисципліни або відповідні розділи, присвячені вивченню теорії стилю, в навчальних планах відсутні. Музично-теоретичні курси розглядають дану проблему головним чином у плані індивідуальної характеристики творчості того чи іншого композитора та в плані загального опису музичного мистецтва певної історичної епохи. У курсі аналізу музичних творів даного питання торкаються у вигляді стислих побіжних зауважень. Усі теоретичні знання, що отримали студенти, можуть бути реалізовані тільки на практичних індивідуальних заняттях.

Аналіз існуючих підручників з музично-теоретичних дисциплін з питання вивчення стилю як категорії показує недостатнє розкриття цієї проблеми. Так, у книзі І.В. Способіна термін